

УДК 37.034:159.945.07

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.15>

Радзівілова І. А.

МОТИВАЦІЙНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

У статті проаналізовано основні мотиваційні педагогічні технології, що забезпечують якісну підготовку майбутніх викладачів вищої школи. Визначено основні характеристики підготовки майбутніх викладачів вищої школи та місце мотивації в процесі підготовки майбутніх викладачів вищої школи, досліджено поняття “педагогічні технології”.

З'ясовано, що під час формування системи професійно-педагогічної освіти необхідно вирішити низку таких науково-практичних завдань, як: теоретичне і методологічне обґрунтування професійно-педагогічної освіти; наукове забезпечення державної програми, її поновлення і розвитку; створення перспективних моделей змісту професійно-педагогічної освіти, технологій, специфіки навчання в закладах вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації; розроблення різних освітніх програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для різних типів закладів вищої освіти; дослідження закономірностей формування особистості викладача вищої школи в сучасних трансформаційних умовах; вивчення прогресивного досвіду організації і тенденцій розвитку педагогічної освіти за кордоном, його залучення у вітчизняну систему освіти.

Доведено, що для забезпечення якісного та продуктивного спілкування педагогу необхідно реалізувати на практиці комунікативні вміння, як-от: вміння керувати своєю поведінкою; вміння, пов'язані з усвідомленням, систематизацією та перенесенням інформації; вміння концентрувати увагу, спостерігати; вміння соціальної перцепції; вміння адекватно моделювати особистість учнів; вміння розрізняти психологічний стан студентів за зовнішніми ознаками; вміння подавати себе в спілкуванні з учнями; вміння мовного і позамовного контакту зі студентами.

Виокремлено такі мотиваційні педагогічні технології, як-от: забезпечення оптимального педагогічного спілкування; переконання, опора на позитивні приклади; орієнтація на практичний сенс навчального матеріалу; орієнтація на конкретну професійну діяльність; формування професійного інтересу; забезпечення цікавості змісту навчального матеріалу і діяльності; індивідуальний підхід до студентів; здатність до підвищення оцінки особистості в очах оточуючих.

Ключові слова: педагогічні технології, мотивація, педагогічна діяльність, вища школа, освітні послуги, інноваційна діяльність, методика навчання, навчальні матеріали.

На сучасному етапі розвитку суспільства система вищої освіти України має забезпечувати якісну підготовку майбутніх викладачів закладів вищої освіти. Знання, які отримують майбутні спеціалісти, мають бути універсальними, що надалі дозволить їм стати успішними педагогами і ефективно застосовувати свої вміння і навички на практиці, працюючи зі своїми студентами. Якість отриманих майбутніми педагогами знань та умінь, а також їхня готовність до майбутньої педагогічної діяльності і реалізації своїх функцій значним чином залежить від їхньої мотивації до навчання. Адже мотивація є головною рушійною силою та вирішальним фактором для досягнення успіху в навчанні, опануванні нових знань, умінь та навичок.

Мета статті полягає у визначенні основних мотиваційних педагогічних технологій, що забезпечать якісну підготовку майбутніх викладачів вищої школи.

Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання певних завдань, а саме:

1. Визначити основні характеристики підготовки майбутніх викладачів вищої школи.
2. Дослідити поняття “педагогічні технології”.
3. Визначити місце мотивації в процесі підготовки майбутніх викладачів вищої школи.
4. Виявити та охарактеризувати мотиваційні педагогічні технології.

Застосування комплексної методики дослідження, яка охоплювала такі методи наукового пізнання, як-от аналіз, синтез, узагальнення наукової літератури, конкретизація, системний аналіз, сприяло досягненню поставленої мети і виконанню завдань дослідження.

Професія викладача закладу вищої освіти завжди була особливою. І це не дивно, адже вона вимагає від того, хто вирішив її опанувати, набуття не лише спеціальних (професійних) навичок, а й педагогічних. Інакше кажучи, викладач має бути насамперед педагогом, який володіє сучасними методиками та прийомами навчання і навіть виховання. До того ж стрімкий розвиток інформаційних технологій у сучасному світі вимагає від викладачів “йти в ногу з часом” та опановувати новітні науково-технічні впровадження, які безпосередньо стосуються галузі освіти. До постійного розвитку викладача також спонукає безперервний потік різнобічної інформації, яку він отримує з різноманітних джерел і має передавати її студентам [6, с. 8]. Таким чином, Л. І. Шумська та О. Б. Дормешкін кваліфікують діяльність викладача як поліфункціональну за своєю структурою. Адже вона залучає функції організатора педагогічного процесу, дидакта-конструктора змісту освіти, психолога-діагноста, вихователя студентської молоді, вченого-дослідника тощо [6, с. 10].

Викладач вищої школи також повинен володіти способами оформлення технік і методик педагогічної діяльності. Саме тому роботу педагога можна розглядати і як методологічну професію, що передбачає ґрунтовне оволодіння соціальними технологіями діяльності, знаннями як вітчизняних, так й іноземних освітніх систем [6, с. 10].

На етапі розбудови інформаційного суспільства освітні послуги повинні забезпечувати вільне функціонування особистості в умовах інноваційного типу суспільного життя. Тому підготовка викладача в сучасних умовах має також бути модернізована і дотримуватися інноваційного підходу [2].

На думку В. М. Кравченко, процес підготовки майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної педагогічної діяльності відбувається згідно з моделлю, запропонованою В. А. Сластьоніним та Л. С. Подимовою [5], яка охоплює структурні та функціональні компоненти. До структурних належать: мотиваційний, креативний, технологічний, рефлексивний компоненти. Функціональні своєю чергою включають у себе планування роботи, особистісно вмотивовану переробку освітніх програм, прийняття рішень про застосування інновацій у педагогічному процесі, прогнозування труднощів, формулювання цілей, упровадження нововведень у педагогічну діяльність, корекцію та оцінку інноваційної діяльності [2].

За Л. І. Шумською та О. Б. Дормешкіним, метою якісної підготовки майбутнього викладача вищої школи є забезпечення умов професійного становлення педагога, що володіє сучасною педагогічною кваліфікацією, вмінням використовувати сучасні педагогічні технології, здатністю вирішувати нестандартні педагогічні завдання, креативним мисленням, здатністю проявляти ініціативу і бути готовим до ефективної співпраці як з колегами, так і зі студентами.

Саме тому під час формування системи професійно-педагогічної освіти необхідно вирішити низку таких науково-практичних завдань, як:

- 1) теоретичне і методологічне обґрунтування професійно-педагогічної освіти;
- 2) наукове забезпечення державної програми, її оновлення і розвитку;
- 3) створення перспективних моделей змісту професійно-педагогічної освіти, технологій, специфіки навчання в закладах вищої освіти, а також у системі підвищення кваліфікації;
- 4) розроблення різних освітніх програм підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів для різних типів закладів вищої освіти;
- 5) дослідження закономірностей формування особистості викладача вищої школи в сучасних трансформаційних умовах;
- 6) вивчення прогресивного досвіду організації і тенденцій розвитку педагогічної освіти за кордоном, його залучення у вітчизняну систему освіти [6, с. 17].

Новітні підходи до підготовки майбутніх викладачів вищої школи передбачають зосередження уваги на підвищенні технологічної культури їхньої діяльності. Адже професійне зростання викладача відбувається завдяки оволодінню теорією до освоєння сучасних технологій навчання і виховання студентів, технологій організації їхньої діяльності.

Іноді науковці плутають поняття педагогічних технологій з методикою навчання. Насправді поняття “педагогічні технології” ширше за поняття “методика навчання”. Методика являє собою систему наукових правил, методів і прийомів навчання. Технологія своєю чергою передбачає пошук найоптимальнішого способу досягнення мети навчання [6, с. 38].

Більше того, Л. І. Шумська та О. Б. Дормешкін також розрізняють поняття педагогічної технології і педагогічних технологій (однина-множина) і пропонують розглядати перший концепт як погляд на процес навчання в цілому, а у множині педагогічні технології означають конкретизацію шляхів досягнення цілей навчання і розкриття системи педагогічного впливу під час управління сукупністю процесів оволодіння знаннями, вміннями та навичками.

Технологізація педагогічної праці потрібна для її впорядкування, постановки чітких цілей і віднаходження способів їх досягнення, інакше кажучи, для управління процесом навчання. Застосування педагогічних технологій дасть викладачеві змогу звільнитися від довільності в побудові й реалізації педагогічного процесу і надасть можливість стабільно рухатися до прогнозованого кінцевого результату, зважаючи на обґрунтованість кожного компонента й етапу навчання. Щодо підготовки викладачів вищої школи вона представляє собою систему знань, умінь і навичок у галузі професійної діяльності, гаму професійних технологій, операцій і прийомів і вимагає адекватної конкретизації навчання кожного компонента.

Таким чином, педагогічні технології мають розглядатися як систематичне і послідовне втілення на практиці заздалегідь спроектованого процесу навчання, як система способів і засобів досягнення цілей шляхом управління цим процесом [6, с. 38–40].

У сучасній педагогічній літературі педагогічним технологіям приписують дві головні функції: використання системних знань для вирішення практичних завдань і застосування технічних засобів у процесі навчання [1].

За О. Є. Антоною, будь-яка технологія спрямована на реалізацію наукових ідей і теорій на практиці. Саме тому, на думку автора, педагогічна технологія посідає проміжне місце між наукою і практикою, адже функціонує і як науковий підхід, що вивчає найраціональніші шляхи навчання, і як система шляхів і принципів, які керують процесом навчання, а також як реальний процес навчання. Тому педагогічні технології можуть бути представлені трьома аспектами: науковим (як частина педагогіки, яка досліджує і продукує цілі, зміст і методи навчання і розробляє педагогічні процеси); процесуально-описовим (як алгоритм процесу навчання, сукупність змісту, методів, цілей і засобів досягнення запланованих результатів); процесуально-дієвим (як здійснення педагогічного процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних та методологічних засобів) [1].

Сьогодні існує величезна кількість різноманітних педагогічних технологій. І це не дивно, адже майже кожен викладач вносить у педагогічний процес щось власне та індивідуальне [3, с. 96].

Особливе місце серед усіх видів і типів педагогічних технологій посідають мотиваційні педагогічні технології. Мотивація є тією рушійною силою, без якої неможливо досягнути успішних результатів у жодному виді навчальної діяльності. У галузі освіти мотивація вважається одним із найважливіших чинників, що здійснюють вплив на успіх, досягнутий у навчанні [7]. Досвідчені фахівці в галузі освіти стверджують, що неможливо чомусь навчити людину, яка не має мотивації до навчання. Адже саме мотивація студента гарантує його ефективно залучення до процесу навчання [8, с. 131].

Мотиваційні педагогічні технології спрямовані здебільшого на зняття емоційної напруги в процесі навчання, створення емоційно позитивної атмосфери навчання, позитивного налаштування на майбутню діяльність, підвищення оцінки особистості в очах оточуючих, орієнтацію на конкретну професійну діяльність, формування та розвиток інтересу до майбутньої професійної діяльності, перетворення поставлених цілей у внутрішні потреби особистості [6, с. 41].

Важливим фактором мотивації в професійній підготовці майбутніх викладачів вищої школи є орієнтація на необхідність використання знань і навичок, освоєних під час вивчення тієї чи іншої теми в конкретній професійній діяльності. Поряд із відбором змісту навчального матеріалу велике значення у формуванні мотивації має вироблення в майбутніх педагогів позитивних ціннісних орієнтацій по відношенню до процесу навчання в цілому. Якщо розглядати позитивне ставлення до майбутньої професії, то формуванню мотивації в цьому разі сприятимуть такі педагогічні прийоми, як пояснення, переконання, наведення позитивних прикладів.

Розглядаючи мотиваційну сторону процесу навчання, варто також звернути увагу на емоційний складник. Він повністю залежить від характеру педагогічного спілкування, запропонованого викладачем. Педагогічне спілкування – це професійне спілкування викладача, спрямоване на створення сприятливого психологічного клімату, а також на оптимізацію навчальної діяльності й відносин між педагогом і студентом, відносин усередині колективу.

Характер педагогічного спілкування, безсумнівно, впливає на навчально-пізнавальну діяльність, управління процесом навчання, і власне на мотивацію. Справа в тому, що педагогічне спілкування надає емоційно-мотиваційний відтінок будь-якому з компонентів процесу навчання. У зв'язку з цим Л. І. Шумська та О. Б. Дормешкін відносять його до мотиваційних педагогічних технологій.

Будь-який процес спілкування представляє собою передачу інформації від однієї людини до іншої. Цей процес відбувається всередині певної соціальної спільноти, групи, колективу. Відносини людей у процесі спілкування набувають суб'єктивної форми, адже все сказане людиною пропускає крізь себе, крізь власне бачення світу і призму емоцій. Тому у свідомості людини відносини в процесі спілкування відображаються як міжособистісні. А міжособистісні відносини є надзвичайно важливими для кожної людини. Тому і в процесі навчання спілкуванню слід надавати не лише ділового характеру, а й емоційно позитивного.

Оптимальним педагогічним спілкуванням є те, яке створює найсприятливіші умови для розвитку мотивації та творчого характеру діяльності, забезпечує сприятливий емоційний клімат на заняттях і дає можливість максимально розвинути творчий потенціал усіх суб'єктів навчального процесу [6, с. 43–44].

Для забезпечення такого спілкування педагогу необхідно реалізувати на практиці свої комунікативні вміння. До числа таких Л. І. Шумська та О. Б. Дормешкін відносять:

- вміння керувати своєю поведінкою;
- вміння, пов'язані з усвідомленням, систематизацією та перенесенням інформації;
- вміння концентрувати увагу, спостерігати;
- вміння соціальної перцепції;
- вміння адекватно моделювати особистість учнів;
- вміння розрізнати психологічний стан студентів за зовнішніми ознаками;
- вміння подавати себе у спілкуванні з учнями;
- вміння мовного і позамовного контакту зі студентами.

Вищезазначене дає змогу стверджувати, що до мотиваційних педагогічних технологій належать такі:

- забезпечення оптимального педагогічного спілкування;
- переконання, опора на позитивні приклади;
- орієнтація на практичний сенс навчального матеріалу;
- орієнтація на конкретну професійну діяльність;
- формування професійного інтересу;
- забезпечення цікавості змісту навчального матеріалу і діяльності;
- індивідуальний підхід до студентів;
- здатність до підвищення оцінки особистості в очах оточення [6, с. 42–44].

На нашу думку, згадані мотиваційні педагогічні технології можуть бути узагальнені та об'єднані у дві категорії. Першій категорії дамо назву “діалог зі студентом”. До неї відносимо всі технології, пов'язані зі спілкуванням та мовною інтеракцією, – відповідне педагогічне спілкування, обговорення, переконання,

наведення прикладів, пояснення важливості майбутньої професії і, як наслідок, формування інтересу до професії. Безсумнівно, діалог має орієнтуватися на потреби студента, і застосування такої мотиваційної педагогічної технології повинно враховувати індивідуальні особливості кожного студента. Правильно побудована траєкторія спілкування здатна допомогти студентові покращити успіхи в навчанні. До того ж студенти можуть брати приклад зі своїх викладачів та використовувати їхню модель спілкування і поведінки, а також ефективні прийоми та техніки спілкування, запропоновані викладачем, у подальшій власній педагогічній діяльності.

Наступна категорія – підбір навчальних матеріалів. Майбутні викладачі вищої школи повинні бути забезпечені цікавим та ефективним навчальним матеріалом, який дасть їм змогу опанувати не лише професійні, а й педагогічні навички, а також буде орієнтований на їхню майбутню діяльність. Обов'язковою вимогою до підбору навчального матеріалу є залучення інформаційних технологій, адже вони допомагають урізноманітнити процес навчання та зробити його цікавішим. До того ж таким чином майбутні викладачі вищої школи опануватимуть навички роботи з інформаційними технологіями, які безперечно стануть у нагоді під час їхньої майбутньої професійної діяльності.

Висновки. Отже, застосування мотиваційних педагогічних технологій у підготовці майбутніх викладачів вищої школи має сприяти зростанню інтересу до майбутньої педагогічної діяльності, швидкому включенню майбутніх педагогів у професійну, навчально-пізнавальну і навчально-виробничу діяльність і підтримувати її на необхідному рівні активності. Вибираючи та застосовуючи мотиваційні педагогічні технології в процесі підготовки майбутніх викладачів вищої школи, варто пам'ятати, що професія педагога є поліфункціональною за своєю структурою, а отже, майбутній викладач має володіти не лише спеціальними, а й педагогічними знаннями і навичками. Мотиваційні педагогічні технології повинні базуватися на сучасних методиках і прийомах навчання, які майбутній педагог зможе перейняти та використовувати у своїй подальшій діяльності. Особливу увагу варто зосереджувати на педагогічному спілкуванні, зважаючи на емоційний складник, що своєю чергою дозволить створити сприятливі умови для розвитку мотивації і дасть змогу розвинути потенціал майбутнього викладача вищої школи.

Використана література:

1. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. 2015. Ч. 1. Вип. 2. С. 8–15.
2. Кравченко В. М. Підготовка майбутніх викладачів вищої школи до інноваційної педагогічної діяльності. *Innovative solutions in modern science*. 2016. № 8 (8). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611696.pdf> (дата звернення: 30.01.2021).
3. Педагогічні технології в підготовці вчителів : навчальний посібник / за ред. І. Ф. Прокопенка. Вид. 3-є, допов. і переробл. Харків : ХНПУ, 2018. 457 с.
4. Радзівілова І. А. Застосування навчальної дискусії у формуванні психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. *Психологія та педагогіка: методика та проблеми практичного застосування* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 25-26 грудня 2020 р. : Львів, 2020. С. 160–162.
5. Сластенин В. А., Подымова Л. С. Педагогика: Инновационная деятельность. Москва : ИЧП: “Издательство Магистр”, 1997. 224 с.
6. Шумская Л. И., Дормешкин О. Б. Психолого-педагогическая подготовка преподавателей высшей школы : учеб.-метод. пособие для слушателей системы последилоного образования. Минск : БГЭУ, 2000. 74 с.
7. Dornyei Z. Motivation in second and foreign language learning. *Language Teaching*. 1998. № 31. P. 117–135.
8. Honcharuk L., Riabokuchma T. Ways of increasing motivation of cadets to learn a foreign language. *Scientific Journal of Polonia University*. 2020. 40 (3). P. 129–133.

References:

1. Antonova O. Ye. (2015) Pedagogichni tekhnologii ta yikh klasyfikatsiia yak naukova problema [Pedagogical technologies and their classification as a scientific problem]. *Suchasni tekhnologii v osviti*. 1(2). S. 8-15. [in Ukrainian]
2. Kravchenko V. M. (2016) Pidhotovka maibutnix vykladachiv vyshchoi shkoly do innovatsiinoi pedagogichnoi diialnosti [Preparation of future high school teachers for innovative pedagogical activities]. *Innovative solutions in modern science*. № 8(8). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/145611696.pdf> (data zvernennia: 30.01.2021) [in Ukrainian]
3. Prokopenko I. F. (Ed.). (2018) Pedagogichni tekhnologii v pidhotovtsi vchyteliv : navchalnyi posibnyk [Pedagogical technologies in teacher training : a textbook]. 3rd ed. revised and corrected, Kharkiv: KhNPU. 457 s. [in Ukrainian]
4. Radzivilova I. A. (2020) Zastosuvannia navchalnoi dyskusii u formuvanni psikhologo-pedahohichnoi kompetentnosti maibutnix vykladachiv vyshchoi shkoly [Application of educational discussion in the formation of psychological and pedagogical competence of future university lecturers]. *Psykhologiiia ta pedahohika: metodyka ta problemy praktychnoho zastosuvannia*: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf., 25-26 hrudnia 2020 r. : Lviv. S. 160–162. [in Ukrainian]
5. Slastenin V. A., Podymova L. S. (1997) Pedagogika: innovatsionnaia deiatelnost [Pedagogics: innovative activities]. Moskwa: IChP: “Izdatelstvo Magistr”. 224 s. [in Russian]
6. Shumskaia L. I., Dormeshkin O. B. (2000) Psihologo-pedagogicheskaia podgotovka prepodavatelei visshei shkoly: ucheb.-metod. posobie dlia slushatelei sistemy poslediplomnogo obrazovaniia [Psychological and pedagogical training of teachers of higher education: study guide for students of the postgraduate education system]. Minsk: BGEU. 74 s. [in Russian]
7. Dornyei Z. (1998) Motivation in second and foreign language learning. *Language Teaching*. 31. P. 117-135. DOI: <https://doi.org/10.1017/S026144480001315X>. [in English]
8. Honcharuk L., Riabokuchma T. (2020) Ways of increasing motivation of cadets to learn a foreign language. *Scientific Journal of Polonia University*. 40(3). S. 129-133.

Radzivilova I. A. Motivational pedagogical technologies in the training of future university lecturers

The article analyses the main motivational pedagogical technologies that provide quality training for future university lecturers. The main characteristics of training of future university lecturers and the place of motivation in the process of training of future university lecturers are determined, the concept of "pedagogical technologies" is investigated.

It was found that during the formation of the system of vocational education, it is necessary to solve a number of scientific and practical issues: theoretical and methodological justification of vocational education; scientific support of the state program, its renewal and development; creation of perspective models of the maintenance of professional and pedagogical education, technologies, specifics of training in higher education institutions, and also in the system of advanced training; development of various educational programs for training and retraining of lecturers for different types of higher education institutions; research of regularities of formation of the personality of a university lecturer in modern transformational conditions; study of progressive experience of organization and tendencies of development of pedagogical education abroad, its involvement in the domestic education system.

It is proved that to ensure qualitative and productive communication of a lecturer it is necessary to implement in practice communication skills, such as: the ability to manage his/her behaviour; skills related to awareness, systematization and transfer of information; the ability to concentrate and observe; skills of social perception; the ability to adequately model the personality of students; the ability to distinguish the psychological state of students by external signs; the ability to present oneself in communication with students; language and non-language contact skills with students.

The following motivational pedagogical technologies are singled out, such as: ensuring optimal pedagogical communication; beliefs, reliance on positive examples; focus on the practical meaning of educational material; focus on specific professional activities; formation of professional interest; ensuring the curiosity of the content of educational material and activities; individual approach to students; the ability to increase the assessment of personality in the eyes of others.

Key words: *pedagogical technologies, motivation, pedagogical activities, higher school, educational services, innovative activities, teaching methodology, educational materials.*